

Михаило ВОЈВОДИЋ
Филозофски факултет
Београд

КАКО ЈЕ СРПСКА ЦРКВА ДОБИЛА НЕЗАВИСНОСТ 1879. ГОДИНЕ*

Борба за укидање турске власти у Србији и за стварање државе, започета устанцима 1804. и 1815. године изразила је истовремено и тежње српског народа за ослобођење српске цркве од грчких митрополита који су њом управљали. Иако је и Карађорђе и Милошу било веома стало до тога да се изборе за сопствену народну јерархију, тек је добијањем државне аутономије 1830. године створена за то одговарајућа основа. Хатишерифом из 1830. зајамчена је српском народу слобода вероисповести и гарантована му је могућност да бира своје владике. Уговором између српске цркве и Васељенске патријаршије, закљученим 1831. године, и названим Конкордат, били су регулисани њихови међусобни односи. Српска црква у Србији добила је унутрашњу аутономију али је задржала одређену зависност од Патријаршије. Плаћала је Патријаршији годишње шест хиљада гроша, да би, допунским уговором из 1836. године, та цифра била повећана на девет хиљада с обзиром на то да је Србији још присаједињено шест нових округа. Београдски митрополит имао је титулу митрополита целе Србије.

Овакав положај српске цркве остао је до признања независности Србије на Берлинском конгресу. Све до тада није било покушаја да се нешто у вези са тим промени иако је у међувремену дошло до сукоба у крилу патријаршијске цркве. Од педесетих година XIX века јачао је бугарски покрет за добијање националне цркве од-

* Рад настао као резултат рада на пројекту Министарства за науку, технологије и развој *Европски оквири српског националног препорода (1804-1918)*. (Ев. бр. 1435).

носно за издвајање из Патријаршије. Српска црква је имала у почетку разумевања за еманципацију сродне словенске православне цркве. Али када су крајем шесдесетих година Бугари обележили простор своје цркве видело се да су урачунали да у њега уђу поједине некадашње српске епархије. Српска влада је у марту 1869. године,¹ у писму свом представнику у Цариграду, наговестила да би у том случају Србија захтевала своја права на Пећску и Охридску архиепископију. Ништа, међутим, није било од узвраћања Бугарима па ни онда када су у фебруару 1870. највиши турски органи прогласили бугарску Егзархију у чијем саставу су се нашле чисто српске епархије које су биле у саставу некадашње Пећске патријаршије. Једино је после тога Васељенска патријаршија екскомуницирала егзархијске свештенике, а у септембру 1872. године прогласила бугарску шизму.

Признање независности Србије 1878. године подразумевало је да треба да се промени и дотадашњи положај њене цркве. Српски посланик на Порти Филип Христић који је у Цариград стигао крајем новембра исте године имао је да реши то питање у договору са Цариградском патријаршијом. Његове прве активности, међутим, одвијале су се на Порти, где је требало да поради на склапању више конвенција од којих су неке проистицале из обавеза Србије преузетих на Берлинском конгресу. Посланик је те разговоре искористио и да утиче на Порту да не би дозволила Егзархији да се њена црквена јурисдикција протегне изван Источне Румелије и да своје етничке границе шири на Македонију и друге крајеве. У овоме га је, одмах, умирио став турских државника, предочен у изјавама да «није још време» за нове владике по Македонији јер је Порта заузета другим важним пословима. То исто поновили су и представници великих сила.²

После више посета учињених званичним турским личностима посланик Христић је на почетку јануара 1879. године имао први сусрет са патријархом Јоакимом III. Патријарх је био нова личност

¹ Датуми у тексту наведени су по новом календару, док су по старом календару једино датуми у напоменама који на документима означавају време њиховог настанка.

² Архив Србије (= АС), Министарство иностраних дела (= МИД), Политичко одељење (= ПО), 1878, ф. IV, д III; Пов. бр. 943, Ф.Христић-Ј. Ристићу, Цариград 27. новембар 1878; *Ibid.* Пов.бр. 838, Ј. Ристић. Ф. Христићу, Ниш 12. децембар 1878; *Ibid.* Пов.бр. 860, Ф. Христић -Ј Ристићу, Цариград 26. децембар 1878.

на трону цариградске цркве. Изабран је у децембру 1878. године после смрти Јоакима II, о чему је он тада, својим писмом од 11. децембра, обавестио, поред осталих, и кнеза Милана.³ Приликом овог сусрета посланик је упозорио патријарха да је српски народ у Турској остао веран Патријаршији и да српска влада жели да остане у пријатељским односима с њом. Патријарх је узвратио обећањем да ће водити нарочиту бригу о Србима ван Србије.⁴ У разговору тада није било ни речи о издвајању српске цркве из крила Патријаршије.

Прво званично обраћање Србије Васељенској патријаршији за признање самосталности српске цркве уследило је у фебруару 1879. године. Председник владе и министар иностраних послова Јован Ристић затражио је 23. фебруара од српског посланика у Цариграду Филипа Христића да покрене то питање, да се у складу са међународним признањем Србије промени дотадашњи положај српске цркве према Васељенској патријаршији односно да се њој, уместо дотадашње аутономије која се заснивала на Конкордату из 1831. године, призна независност.⁵ Само неколико дана касније, 26. фебруара, Ристић је у једном тајном упутству посланику био прецизнији у захтеву како да се то изведе. Требало је то учинити или у форми међусобног уговора која би се делимично узела из Конкордата закљученог 1831. године или би се одвајање српске цркве обавило изјавом Васељенског патријарха којом би се у ствари дало разрешење за тај чин. Ристић је, како се могло разумети, био више за овај други поступак, јер би се тиме избегла могућа анатема која је пратила издвајање бугарске егзархијске цркве из крила Патријаршије. Српска црква би се у том случају обавезала да ће поштовати ауторитет Патријаршије, да ће сачувати најбоље међусобне односе с њом и да ће показивати према њој оданост као према матери – цркви.⁶ Ристић, међутим, није хтео да посланику Христићу до краја образлаже званично држање Србије у целој тој ствари него му је уз ово упутство доставио копију споменутог писма из марта 1869. године које је некадашњи српски министар иностраних дела Димитрије Матић на захтев Намесништва доставио тадашњем отправнику послова српског

³ *Ibid.* ф. III, д. VI, Јоаким III-кнезу Милану Обреновићу, 29. новембар 1878.

⁴ *Ibid.* ф. IV Д. VI, Пов.бр. 854, Ф. Христић-Ј.Ристићу, Цариград 22. децембар 1878.

⁵ Вид. Ј.Ристић, *Дипломатска историја Србије за време српских ратова за ослобођење и независност 1875-1878*, II, Београд 1898, 274-285; Ћ. Слијепчевић, *Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен 1980, 94-101.

⁶ АС, МИД, ПО, 1879, ф. III, д. II, Пов. бр. 62, Ј.Ристић-Ф. Христићу, Београд 14. фебруар 1879.

заступништва у Цариграду Милану М. Богићевићу. Суштина садржине тог писма била је у следећем. С обзиром на то да је тада бугарска црква била пред издвајањем из Патријаршије, постојала је опасност, која је проистицала из бугарских захтева, да неке од некадашњих српских епархија које су припадале Пећској патријаршији уђу у састав те одељене цркве. Право је српског народа – каже се у том писму – да све његове некадашње епархије дођу у састав српске цркве у Кнежевини Србији. Међутим, све док се то не оствари, српски народ у Турској остаће у крилу Патријаршије, али тражи од ње да му убудуће шаље искључиво Србе за његове «духовне пастире». Једино под тим условом заједница српске цркве и Патријаршије ће бити «мирна» све док јој «буде суђено да траје», закључује се у писму.⁷ Ристић је, међутим, у упутству посланику Христићу употребио блажу форму за ранији захтев који се односио на «духовне пастире». Требало би, како је казао, да то буду лица «која знају» српски и која ће «подржавати» српски народ.⁸ Дакле, могли су доћи у обзир и они Грци који су пријатељски расположени према Србима.

Српска влада је, према томе, како је произилазило из овог поступка кога је Ристић имао у виду, хтела да упозори да не жели да остави места половичним решењима. Требало је извршити не само мирно и споразумно издвајање српске цркве, него и истовремено покушати да се заштити српски народ у Турској. Србија би, како је обећао Ристић, после окончања поступка раздвајања, уздизала ауторитет патријарха и изван граница Србије тј. у свим пределима где живе Срби, али би у замену тражила заштиту њихове цркве, вере и језика. У супротном, «заједница» српског народа у Турској и Патријаршије дошла би у питање о чему је било наговештаја још у писму из 1869. године. Са оваквим ставом потпуно се сагласио митрополит Михаило кога је Ристић обавестио непосредно уочи слања упутстава посланику Христићу. Иако је од митрополита тражено да изнесе своје сугестије или стави примедбе, он свему томе није имао ништа да дода или одузме.⁹ Требало је то, дакле, да буде заједнички корак у Цариграду – и српске владе и цркве.

⁷ *Како је постала бугарска Егзархија*, Београд 1897, 24-27; Ј. Хаци Васиљевић, *Просветне и политичке прилике у јужним српским областима у XIX в. до српско турских ратова 1876-78*, Београд 1928, 323-325.

⁸ АС, МИД, ПО, 1879, ф. III д. II, Пов. бр. 62, Ј. Ристић-Ф. Христићу, Београд 14. фебруар 1879.

⁹ *Ibid.* ф. II, Пов. бр. 60, Ј. Ристић-митрополиту Михаилу, Београд 13. фебруар 1879; *Ibid.* Пов. бр. 61, митрополит Михаило-Ј. Ристићу, Београд 13. фебруар 1879.

Предлог српске владе није изненадио цариградског патријарха. Међутим, одмах је постало јасно да тако замишљено раздвајање две цркве неће одмах уследити. Из првих разговора посланика Христића са патријархом видело се да ће бити најпре потребно премостити две тешкоће. Патријарх је тражио да кнез Милан нарочитим писмом изрази жељу да се «српска црква са благословом велике цркве» издвоји из Патријаршије. Споменуо је да би тако исто требало да учини и митрополит Михаило. Узалуд су била посланикова убеђивања да је он представник владара и владе и да је то довољно од стране званичне Србије. Патријарх се позивао на правила која поштује Свети Синод а која захтевају да се у таквим случајевима владар обраћа Патријаршији. Шта више, послужио се примером кнеза Милоша чије је писмо претходило склапању Конкордата. По његовим речима Свети Синод неће пристати да крши своје обичаје што је значило да о томе није било више могуће разговарати.¹⁰ Друга тешкоћа произилазила је из захтева Патријаршије, који је пренео Велики Логотед тј. њен високи чиновник, да се српска влада претходно изјасни о томе какву ће црквену управу увести. Да ли ће оставити на њеном челу митрополита с тим што би постепено био прошириван делокруг његовог рада или ће уместо њега управу поверити Светом Синоду као што је то у Русији и Грчкој.¹¹

Јован Ристић је заузео чврст став који није обећавао одступање. Видело се то из његових писама којима се обратио кнезу Милану и митрополиту Михаилу. Био је изричито против тога да се српски владар обрати Патријарху писмом у коме би изразио жељу да се српска црква са благословом одвоји од Патријаршије. Остављао је једино могућност да се владар обрати Патријаршији тек пошто се обави осамостаљивање цркве. То би било у форми писма у коме би се искључиво изражавала захвалност Патријаршији и исказивао пијетет према Великој цркви. Што се тиче услова који је пренео Велики Логотед, Ристић га је апсолутно одбацио сматрајући то недопустивим мешањем у унутрашњу организацију српске цркве.¹²

¹⁰ *Ibid.* ф. III д. III, Пов. бр. 123, Ф. Христић- Ј. Ристићу, Цариград 20. март 1879.

¹¹ *Ibid.* Пов. бр. 112, Ф. Христић-Ј. Ристићу, Цариград 13. март 1879.

¹² *Ibid.* Пов. бр. 126, Ј. Ристић-митрополиту Михаилу, Београд 21. март 1879; *Ibid.* бр. 128, Ј. Ристић-кнезу Милану Обреновићу, Београд 23. март 1879.

У том смислу Ристић је прописао и основу за преговоре у упутствима која је 9. априла доставио посланику Христићу.¹³ У претходним консултацијама са владаром и Митрополитом било му је препуштено да тако и утврди званичан став Србије. Наиме, кнез Милан му није доставио никакве своје примедбе. Што се тиче мишљења митрополита Михаила видело се, у вези са првим захтевом Патријаршије, да се у суштини он слагао са Ристићем, једино је код њега било присутно нешто више помирљивог тона и тактичности. Митрополит је изражавао мишљење да се кнез одмах не обраћа писмом Патријаршији него је препоручивао да најпре «посланик доведе до краја своје преговоре» па да се тек онда размотре услови и види како да се реше.¹⁴ А што се тиче другог захтева тј. оног који је пренео Велики Логотед, с обзиром на то да га Митрополит није коментарисао било је јасно да постоји заједничка сагласност о томе да се унутрашња црквена управа у Србији устроји према сопственом нахођењу.

Посланик Христић је у духу Ристићевих препорука заузео став да је он представник српског владара и да говори у његово име. Потом је одбио оба захтева Патријаршије остављајући једино могућност да, пошто се оконча цела ствар са одвајањем српске цркве, српске званичне власти нађу за сходно да, уз изражавање највећег поштовања према Великој цркви, увек воде рачуна о њеним интересима. Показало се, међутим, да је Патријарху било више стало до тога да му поред Митрополитовог дође и писмо кнеза Милана али се он правдао да је то начин да се лакше постигне успех код Светог Синода. Зато је предложио да се ту нађе компромис. Споменуо је и то да би писмо кнеза Милана могло да буде одговор Патријарху на његову објаву из децембра 1878. године о томе да је после смрти патријарха Јоакима II он ступио на патријаршијски престо о чему је тада својеручним писмом известио кнеза Милана.¹⁵ У тексту писма би се, само са неколико речи, нагласило да ће српски изасланик у Цариграду, који ће предати то писмо, пренети жељу српског кнеза да се што пре регулишу односи између две цркве.¹⁶

¹³ *Ibid.* пов. бр.137, Ј. Ристић-Ф. Христићу, Београд 28. март 1879.

¹⁴ *Ibid.* Пов.бр.127, митрополит Михаило- Ј.Ристићу, Београд 22. март 1879.

¹⁵ Вид. напомену бр.3

¹⁶ АС, МИД, ПО, 1879, ф.III д.IV, Пов.бр.712, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 10/22.април 1879; исто, д.III,Пов.бр.170, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 13.април 1879.

Изгледало је да је овим нађена спасоносна формула да се цела ствар брзо приведе крају. Томе је требало да послужи пример, који је посланик навео Ристићу да је и грчки краљ упутио писмо Патријарху онда када се у сличној ситуацији била нашла грчка црква. Кнез Милан је дао пристанак, па му је једино преостало да потпише писмо које му је саставио Ристић.¹⁷ Са садржином писма претходно се, прочитавши га, сагласио и Митрополит. Писмо, које је носило датум 7. мај (25. април),¹⁸ упућено је 14. маја посланику Христићу. Ристић је о слању писма одмах известио митрополита Михаила изразивши жељу да и он без одлагања упути своје писмо како би се што пре поступило по молби Патријарха. Замолио га је да писмо буде кратко и у духу упутстава посланику а његова садржина би се ограничила само на захтев Патријарху за успостављење нових односа између две цркве.¹⁹

Преговори између Патријарха и посланика Христића настављени су 19. маја. Тога дана посланик је предао и писмо кнеза Милана. С обзиром на то да је у међувремену пристигло и писмо митрополита Михаила, датирано 16. маја и написано у духу Ристићевих препорука, чинило се да су отклоњене главне препреке за успостављање сагласности.²⁰ Патријарх је, међутим, на том сусрету затражио да му се одговори како Србија мисли да регулише плаћање мирије (порез на земљу) коју је Патријаршија потраживала још од 1876. године а која није плаћана за последње три године. Посланик је заправо тога дана требало да има спреман одговор на то питање које му је у Патријаршији постављено још почетком маја. Из Ристићевог упутства од 14. маја он је био извештен да је надлежним органима Србије издато наређење да испитају целу ствар, али све док се не уреде односи између српске цркве и Патријаршије заостатак ми-

¹⁷ *Ibid.* Пов.бр.89, кнез Милан Обреновић-Ј.Ристићу, Ниш 28.април 1879.

¹⁸ *Независност српске цркве проглашена 1879 год., Београд 1880, 6-7.*

¹⁹ АС, МИД, ПО, ф.Ш, Пов.бр.209, Ј.Ристић-митрополиту Михаилу, Београд 3. мај 1879 – Митрополит Михаило који је био за то да он и званични представници Србије буду потпуно усклађени у даљем току наведеног црквеног питања јавио је 13. маја Ристићу да још ништа није написао него да од њега чека да му каже «главне мисли или правце» који се имају узети у обзир. *Ibid.* ф.Ш, д. II, Пов.бр.91, митрополит Михаило –Ј. Ристићу, Београд 1. мај 1879.

²⁰ *Ibid.* Пов.бр.98, митрополит Михаило-Ј.Ристићу, Београд 4. мај 1879; *Независност српске цркве, 7-9.*

рије се неће платити.²¹ У том духу посланик је и одговорио Патријарху. Истовремено му је и одлучно предочио да Србија више неће испуњавати ниједну обавезу која проистиче из њеног ранијег зависног положаја. То значи да ни Патријаршија, осим заостатка мирије из претходне три године, неће моћи више рачунати да ће јој она притицати од дана признања државне независности Србије.²²

Писма кнеза Милана и митрополита Михаила прочитана су крајем маја на Светом Синоду. Али тада није вођена никаква расправа о признању српске цркве.²³ Тек је на седници одржаној почетком јуна то питање стављено на дневни ред. Тада је закључено да би претходно требало да српски посланик на посебној седници Светог Синода усмено изложи жељу кнеза Милана па тек онда ће бити донесена коначна одлука о том питању. Штавише, та седница је била и заказана у врло скором року. Чим је посланик Христић чуо за овакав закључак Синода категорично је изјавио у Патријаршији, пред Великим Логотедом, да не прихвата тај закључак. Радило се о једној «иновацији без преседана», како је казао, на коју Србија не би пристала чак и да је вазална држава. Његове инструкције га упућују на то да преговара искључиво са Патријархом а не са административним црквеним телом. Логично је да Патријарх – објаснио је даље посланик – буде «легални посредник» између њега и Синода и да он лично упозна то црквено административно тело са жељом српског кнеза и владе.²⁴ Према речима Високог Логотеда неколико дана касније, Патријарх је усвојио ово образложење па је задржао већ спремљен позив за посланика да му се не упућује него да се сачека док се цела ствар даље не разјасни.²⁵

Иако је посланик ово, уствари, учинио без упутстава из Београда, његов став је министар Ристић у потпуности прихватио. Ристић је био мишљења да би посланик требало и даље о тој ствари да разговара само са Патријархом. Ако би се, међутим, Синод сматрао недовољно обавештеним или ако би желео још боље да се упозна са српским становиштем онда би посланик требало да му достави ко-

²¹ АС, МИД, ПО, 1879, ф.Ш д.ІV, Пов.бр.208, Ј.Ристић-Ф.Христићу, Београд 2. мај, 1879.

²² *Ibid.* Пов.бр.220, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 8. мај 1879.

²³ *Ibid.* Пов.бр.227, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 11. мај 1879.

²⁴ *Ibid.* Пов.бр.258, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 25. мај 1879.

²⁵ *Ibid.* Пов.бр. 267, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 29. мај 1879.

пију Ристићевог писма од 23. фебруара које би му све то разјаснило. Најзад, Синод би по својој жељи могао да пошаље неког од својих чланова код посланика који би пружио сва потребна обавештења.²⁶ Посланик од тога није требало да одступи него је имао да и даље остане на истом гледишту. Ристић је о овоме известио и митрополита Михаила који са своје стране на то није имао никакве примедбе.²⁷

Категорично држање српске стране одвратило је Патријарха од тога да истрајава на претходним условима за решење српског црквеног питања. Међутим, на седници Светог Синода која је била заказана за 13. јун чланови тог тела појавили су се са следећим питањем: како да се претходно реши положај шизматичких свештеника тј. егзархиста који су се затекли у новоослобођеним крајевима Србије и каква би требало да буде процедура око тога с обзиром на то да српска црква остаје везана за Патријаршију а познат је њен став према шизми? Видевши у томе намеру Патријаршије да се стално појављује са неким новим захтевима, рачунајући да ће из тога извући неку корист, посланик Христић је одлучно тражио да се цело то питање препусти српским властима. С тим у вези објаснио је да је српска црква увек била коректна, да се руководила толеранцијом, и да ће се то мирно решити. Та лица, како је рекао, оставши у границама Србије, самим тим су отпала од бугарске шизматичке цркве и «прешла» у друге цркве.²⁸ Овакав чврст став који је, разуме се, одобрен у Београду, утицао је на грчку страну да попусти. Патријарх је 4. јула обавестио српског посланика да се о томе неће доносити никакав закључак док се претходно не чује мишљење митрополита Михаила, а то ће се учинити тек пошто се претходно реши постојеће питање независности српске цркве.²⁹ Тиме је, како је изгледало, тај проблем, који је накнадно отворен, скинут с дневног реда.

Крајем јуна Патријаршија се појавила са још једним предлогом. Патријарх је обавестио посланика да би пре признања српске цркве требало да се «уреди једно мало финансијско питање». Реч је била о томе да је Патријаршија негде раније узела неки «повећи зајам», који још није исплаћен па је била одлучила да све епархије које су под Патријаршијом дају свој удео – рачунају по шест гроша од

²⁶ *Ibid.* Пов.бр.277, Ј.Ристић-Ф.Христићу, Београд 2. јун 1879.

²⁷ *Ibid.* Пов.бр.289, Ј.Ристић-митрополиту Михаилу, Београд 9. јун 1879.

²⁸ *Ibid.* Пов.бр.273, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 1. јун 1879.

²⁹ *Ibid.* Пов.бр.306, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 22.јун 1879.

сваке породице - не би ли се споменути дуг вратио. Ово је било учињено, па су све епархије платиле, само нису оне које су ушле у састав егзархијске бугарске цркве. Пошто су управо неке од тих егзархијских епархија, после ослобођење 1878. године ушле у састав Србије чланови Светог Синода смислили су да би се ту могла сакупити лепа сума новца. Радило се о суми од 56.500 динара.³⁰ Ристић је, међутим, 9. јула опуномоћио посланика Христића да одлучно одбије овај предлог. Први разлог за то имао је у виду могуће последице. Ако би се пристало био би то преседан који би отворио врата да се и убудуће по тој основи постављају захтеви. Други разлог је био тежак живот народа у новим крајевима који је због претходних ратова толико осиромашао да не би имао новац за такву врсту намета. Посланик је први разлог имао да задржи за себе а да изнесе само други разлог. По препоруци Ристића требало је то употребити на начин да се не би «рђавим дејством» могли угрозити преговори који су, како је изгледало, били при крају.³¹

Посланик је пренео Ристићево одбијање, и после тога у Патријаршији нису спомињали више ни овај ни претходни захтев. Патријарх је био у другој половини јула одсутан из Цариграда због обавеза у богословији на острву Халки, па су извесно време разговори прекинути. Међутим, у августу, када се очекивало да ће се преговори окончати и бити проглашена независност српске цркве, Грци су се појавили са новим захтевима. Посланик Христић је од Патријарха сазнао да ће у Синодском Акту о независности бити споменуто да ће на челу српске цркве бити митрополит и да ће поред њега постојати Свети Синод, да ће бити учињена опаска о шизматичким свештеницима, као и да ће српска црква бити у обавези да узима свето миро из цариградске цркве.³² Незадовољство српске стране изазвале су прве две формулације а што се тиче светог мира могло се претпоставити да ће га српска црква и даље доносити из Цариграда, као што је то увек било, па се то могло лако прихватити. Ристић је, како се то види из његове преписке са послаником Христићем, био огорчен. Био је штавише спреман да прекине преговоре

³⁰ *Ibid.* Пов.бр.294, Ф.Христић-Ј.Ристићу, Цариград 12.јун 1879.

³¹ АС, Посланство у Цариграду, 1879, II, през. 27, Ј.Ристић-Ф. Христићу, Београд 27.јун 1879.

³² *Писма Филипа Христића Јовану Ристићу (1868-1880)*, Посебна издања САНУ, Београд 1953, док. 245

и да се одлучи на друга решења, укључујући и проглашење Патријаршије.³³ Посланик Христић је био блажи у оценама, а покушавао је и да умирујуће делује на Ристића. Што се тиче спомињања митрополита изгледало му је да је то било из разлога да се предупреди установљење српског патријарха, иако је било извесно да се није могло ничим спречити ако је то српска црква хтела да учини.³⁴

Одлучност Патријаршије да истраје у новим захтевима чини се да је охладила главе у Београду. Посланик је у разговорима са Патријархом које је водио у августу и септембру 1879. године добијао обавештења о ономе што ће бити у Синодском Акту, али није био сигуран до које мере може утицати да се ублаже неке формулације. Патријарх се правдао да су на таквом приступу највише настојавали чланови Синода а да он није био узрочник ни отежања нити изношења нових захтева.³⁵

Синодски Акт о признању независне цркве донесен је 20. октобра 1879. године («Месеца Октобра, Индиктиона осмог»). После тога је састављено писмо Патријарха за кнеза Милана и писмо којим се Патријарх обратио српском народу (Патријархова опроштајна порука) као и писмо за митрополита Михаила. Сва четири акта предата су посланику Христићу 6. новембра.³⁶ Садржина Синодског Акта ничим није доводила у питање ауторитет српске цркве па су, што се тиче тога, у Београду могли бити мирни. Начин на који је споменут митрополит или дотакнуто питање шизматичких свештеника био је сасвим прихватљив. Митрополит је представљен само као личност која се стара о испуњењу разних обавеза цркве. О шизматицима у новоослобођеним крајевима било је речи само утолико да ће се о њиховом повратку у крило «Православне Саборне и Апостолске цркве» поступати према црквеним правилима.

Био је то велики успех постигнут за српску цркву. Добила је независност а остала у најбољим односима са Васељенском патри-

³³ *Писма Јована Ристића Филипу Христићу од 1870-1873 и од 1877 до 1880*, изд. СКА, Београд 1931, док. 145

³⁴ *Писма Филипа Христића Јовану Ристићу*, док. 246, 247, 249, 251, 255, 256, 261

³⁵ *Ibid.* док. 250, 260

³⁶ Ова четири акта су на предлог митрополита Михаила изнетог 24. новембра 1879. године, објављена у засебној књижици и на грчком језику и у преводу, а која је била подељена осталим црквама. АС, МИД, ПО, 1879, ф. III, Пов.бр. 557, митрополит Михаило-Ј.Ристићу, Београд 12. новембар 1879; вид. *Независност српске цркве* 9-33

јаршијом. По речима Филипа Христића, ако би Србија после тога платила Патријаршији заосталу мирију и, уз то, дала као поклон и споменутих шест гроша по фамилији у новим крајевима био би «прокрчен пут» за будуће нове резултате, а не би се ушло у сукобе са Патријаршијом. Мислио је, разуме се, да би се тако, једнога дана, могла обезбедити помоћ и за обнављање српске Патријаршије.³⁷

Mihailo Vojvodić

HOW DID THE SERBIAN CHURCH GAIN INDEPENDENCE IN 1879

Summary

The struggle for the abolishment of the Turkish rule in Serbia and the establishment of the new independent Serbian state was followed at the same time by the endeavors of the Serbs to liberate their church from the domination of Greek bishops. With the recognition of the state autonomy to Serbia in 1830, the Serbian people acquired the freedom of religion and the possibility of choosing its own bishops. The autonomy of the Serbian Church was recognized by the treaty signed in 1831 between the Serbian Church and the Constantinople Patriarchate. This autonomy remained until 1878 when Serbian state independence was recognized, and it became obvious that the Serbian Church should gain independence too. The Serbian envoy in Constantinople received the instruction of his government in February 1879 to start the negotiations with the Constantinople Patriarchate on the granting of independence. The Patriarchate however raised various conditions that the Serbian Church must fulfill before the independence could be granted. Most of them were rejected by the Serbian envoy, which led to the dragging out of the negotiations. Finally in October 1879 by the Act of the Synod of the Constantinople Patriarchate the independence of the Serbian Church was recognized under certain conditions that did not question its authority in any way.

³⁷ *Писма Филипа Христића Јовану Ристићу*, док. 271